

Становище

За представената дисертация на Мартина Цветанова Маринова на тема „Партийна система в ЕС – динамика след Лисабонския договор“ за присъждане на ОНС „Доктор“ по 3.3. Политически науки

От проф. Антоний Тодоров Тодоров, д.н., Нов български университет, специалност 3.3. Политически науки

Представената дисертация е разработена в СУ „Св. Климент Охридски“, катедра „Политология“ под научното ръководство на проф. д-р Румяна Коларова. Избраната тема несъмнено се вписва в разработено изследователско поле и актуалността ѝ е доказана. Дисертацията е в размер от 267 страници (всъщност 311 стандартни), съдържа увод, пет глави на изложението, заключение, справка за изследователските приноси и библиография. Представеният труд е резултат от задълбочено собствено изследване и като цяло (език, структура) съответства на утвърдените академични стандарти за такъв текст.

Основни постижения

Положително в работата е, че още в увода е формулиран основният изследователски въпрос, който структурира цялото изследване: *дали конституирането на европейската партийна система и тенденциите на нейната промяна се обуславят от процесите на поляризация на националните партийни системи или са следствие от два ключови процеса на европейско ниво – парламентаризация и партизация?* По същество това е по-частен въпрос на по-общия и широко дискутиран въпрос за това, дали изобщо съществува европейска партийна система на наднационално ниво.

На основата на този изследователски въпрос Мартина Маринова формулира три произтичащи от това подвъпроса: */1/ дали политическата ситуация в ЕП е резултат от кризата на европейските демокрации и нарастващата подкрепа за антисистемни политически партии (крайно десни и крайно леви) или /2/ е свързана с нарастването на подкрепата за евроскептицизма и възникването на относително хомогенна евроскептична и дори антиевропейска политическа алтернатива или /3/ е проява на политическа дестабилизация породена от поредицата общоевропейски кризи (икономическата криза-2009 г., мигрантската криза-2015 г.)*

За да отговори на тези въпроси Мартина Маринова мобилизира два теоретични модела: на многостепенното управление и на историческия институционализъм, които са адекватни на поставените задачи. Заедно с това тя е провела значително по мащаба си качествено изследване, основано на контент-анализа и анализа на документи. Авторката използва също и статистически анализ в много от случаите (предимно корелационен анализ). Това показва една методологическа компетентност, задължително условие за успешно изследване. Ще добавя също така и уменията на авторката да работи с понятията, което е особено видно в първата глава на дисертацията.

Структурата на текста съответства на задачите на изследването. Логиката на изложението започва с концептуализация на основните понятия и подходи в изследванията на политическата система и на ЕС, продължава с анализа на кливиджите на равнището на ЕС, развива се в две свързани но

различни насоки на динамиката на партийната система на ЕС: процесите на институционализация на европейските партии като парламентарни партии на европейско равнище и равнището на европеизация на изборите за ЕП. Последната глава дискутира доколко изборите за ЕП са станали автономни по отношение на националните парламентарни избори.

Първата глава обяснява подробно и аргументирано историята на формирането на партийната система на ЕС – успоредно със създаването на паневропейските партии, но чрез изграждане на трайни коалиции на политическите групи в ЕП. Заключение е, че *„съществува наднационална партийна система, в рамките на която европартиите си взаимодействат и се конкурират на ниво ЕП.“*

Втората глава е много интересна, защото третира въпроса за това, *„кои кливиджи структурират модела на междупартийна конкуренция на европейско ниво?“* Като се основава на класическата теория за кливиджите на Липсет и Рокан, доразвивана многократно след публикацията им от 1967 г., Мартина Маринова има интересен принос към тази теория с анализа на влиянието на кливиджите върху структурирането на партийната система на ЕС. Тук ще отбележа и разсъждението върху един по същество журналистически термин, но все по-често употребяван и в академичните текстове – евроскептицизма. Пространните позовавания за употребата на тази дума помага да разберем защо тя вече е термин с теоретичен статут.

Тук ще отбележа и едно направено набързо заключение, че *„европейските крайно десни и крайно леви политически партии имат една обща характеристика помежду: евроскептицизма или още по-крайната му форма - еврофобията.“* Набързо, защото малко по-нататък в текста на дисертацията става ясно, че аргументацията на крайно-десните и крайно-левите в критиката им към ЕС е различна и противоположна.

Интересен е и анализът на влиянието на кризите в ЕС като Брекзит (2016-202), финансовата криза от 2008-2009, имигрантската криза от 2015, върху възможното структуриране на нови кливиджи като този между нациите кредитори и длъжници или отворено-затворено-общество. Авторката критично разглежда тези нови кливиджи от гледна точка на влиянието им върху структурирането на европейската партийна система. Заключение е, че не във всички случаи тези кливиджи порождават нови политически семейства в ЕП.

Третата глава на дисертацията дискутира две нейни основни понятия – парламентаризацията и партизацията в ЕС. Анализът на взаимодействието между тези два процеса е добре аргументиран и позоваващ се на релевантни изследвания. Мартина Маринова с основание твърди, че *„парламентаризацията на ниво ЕС подпомага процеса на партизация“,* защото разширяването на правомощията на ЕП води до нарастване на *„значението на европартиите като основна структурираща единица на представителната демокрация на европейско ниво“.*

В тази глава особено продуктивно е и дискутирането на въпроса за това, съществува ли опозиция в ЕП? Цялата история на европейската интеграция до този момент се представя като консенсус и компромис между държавите и избягване на острите идеологически конфронтации между партиите. Системата на фактическо коалиционно управление на трите най-големи групи в ЕП (консерваторите, социалистите и либералите) също подсказва по-скоро логика на консенсуса. Мартина Маринова с основание обобщава, че повечето изследвания *„показват, че*

политическият дискурс в рамките на дебатите на ниво ЕС е деполитизиран и политическата система е превърната в система на „бюрократичен деспотизъм“.

Находка в тази глава е и аргументираното твърдение на авторката, че *„контент анализът подчертава съществена разлика между лявата и дясната опозиция в ЕП – десните политически групи предлагат принципна опозиция, докато левите са склонни прагматично да критикуват целите във всички включени секторни политики на обсъжданията за приемането на бюджета на ЕС.“*

Една от тестваните хипотези тук е, че *„не може да се открие консолидация на опозиционните сили в ЕП“* на основата на изследване на парламентарните дебати за бюджета на ЕС и на резултатите от гласуванията. Въпреки това в редица случаи има заемане на ролята на опозиция от страна на евроскептични, но тя изглежда не е структурирана и стабилна. Донякъде защото евроскептичните партии имат като общ идеологически фундамент национализма, а интернационалното сътрудничество на националистите изглежда като оксиморон. Но от друга страна *„това, което наистина обединява мотивацията и основната аргументация на опозицията в ЕП (независимо от тяхната идеологическа ориентация) е тяхното позициониране като опозиция на управляващата власт във всички наблюдавани политически дебати“*. Поради това и в пика на наблюдаваните кризи опозицията в ЕП се консолидира против политиките на ЕС като цяло.

Четвъртата глава дискутира наднационалната партийност и доколко изборите за ЕП става действително европейски. Тук авторката разглежда подробно дебатите за установяване на единна избирателна процедура за ЕП, за автономията на европейските партии спрямо националните и изобщо за демократичната легитимност на ЕП. Но заключението ѝ е, че европейската институционална рамка не позволява на европейските партии да имат пълноценна роля във формулирането на основните политически цели, предмет на предизборния дебат. В случая националните партии остават основните участници на европейските избори.

В пета глава е направен детайлен анализ на темата за „вторичния характер“ на изборите за ЕП, на основата на контент анализ на манифестите на партиите по данни от European Manifesto Project и на емпирични сравнителни изследвания на общественото мнение (2009-2019). Тук авторката формулира и тества 10 хипотези, за да докаже доколко теорията за „изборите от втори порядък“ е валидна. Използвани са данните от европейското изборно проучване (ЕИП) от 2009 г., 2014г., 2019 г. в 28-те държави членки на ЕС, като общият размер на извадката е приблизително 26 500. За заключенията си авторката използва корелационен анализ, но при такъв масив от данни за ценностните ориентации, не е ли по-добре да се направи факторен анализ (анализ на множествени съответствия), който да помогне в идентифицирането на ценностните различия/разломи в европейското общество и оттук да се съпоставят с програмните послание на партиите.

Критични бележки

Няма съмнение, че става дума за оригинално изследване, направено при спазване на академичните стандарти. Но към него могат да се формулират и забележки.

Например при интерпретацията на данните от корелационния анализ (с. 202-203) има много неясноти. Дали това е корелация между принадлежността към определено семейство и

чувствителност към индикаторите? Но тогава остава необяснена ниската корелация към данъци, преразпределение, граждански свободи, либерални политики и имиграция.

Едно силно твърдение е, че „един от ключовите резултати от проучването е, че хората са склонни да гласуват протестно срещу националните правителства на изборите за Европейски парламент. Това потвърждава теорията за изборите от втори порядък.“ Но веднага след това се твърди, че „корелационните индекси не доказват връзка между влиянието на одобрението на правителството и избора на ПП или КП в изборите за ЕП“. Неясно е, кое от двете е вярно.

Оценка на приносите

Самооценката на Мартина Маринова дефинира три приноса на дисертацията:

1. Изследването доказва, че нарастването на парламентарното представителство и на евроскептичните партии не води до възникването на обособена група евроскептични гласоподаватели (voter alignment), нито до създаването на хомогенна евроскептична алтернатива.
2. Изследването доказва значимата връзка между процеса на парламентаризация (засилването на правомощията на ЕП) и процесите на партизация (институционализирането на добре отганизирани и финансирани европейски партии).
3. Изследването доказва относителната автономност на процесите на партизация и европеизация на изборите за ЕП.

Приемам и трите приноса като действителни, но ще отбележа и тяхното съвсем коректно формулиране, което обичайно е рядкост.

Заклучение

Като имам предвид качествата на предложения текст, резултат от самостоятелно и оригинално изследване, коректното използване и цитиране на източниците, добре аргументираните заключения и това, че представената работа е полезна за изследователската общност, приемам, че дисертацията притежава всички необходими качества за присъждането на ОНС „доктор“ по политически науки на Мартина Маринова.

Проф. Антоний Тодоров, д.н.